

Předmluva

[in: *Filosofie a víra*, 1999]

Významný protestantský theolog jednou v přednášce zdůraznil,¹ jak naléhavá je otázka možnosti se dorozumět, když jde o víru. Poukázal na rozpory, které jsou v cestě takovému dorozumění: rozpor mezi vírou a vírou, mezi vírou a nevěrou, a mezi vírou zdánlivou a skutečnou.

Ještě výrazněji se vyjádřil jeden žák Heideggerův, právě začínající působit na nově založené katedře filosofie na theologické fakultě v Heidelbergu, když se v přednáškách o „víře a vědě“ řečnický tázal,² jak nejlépe postupovat, chceme-li dnes neznámé úvahy ducha, jež pojmenování víra a vědě spíše zastírají než označují, přivést k slovu tak, abychom jejich řeči také porozuměli. A potom sám dodal: zřejmě se budeme muset pokusit několika základním slovům této řeči naučit docela nově. Dokud se nám to nezdaří, všechno povídání o víře a vědě zůstane, jak ukazuje zkušenost, vězet v nesmyslném opakování nepochopených, plechově znějících formulí ze sedimentu evropských duchovních dějin. Oba zmínění autoři mi potvrdili to, co jsem tušil a cítil od studentských let a co jakousi mocnou gravitací trvale přitahovalo mou vnímavou pozornost. Odedávna (přínejmenším od doby dospívání) jsem se cítil vždy znovu zraňován rozporem mezi jedním evangeliem a nevraživostí různých konfesí. Dvojí hlavní schizma, západo-východní a protestantsko-římskokatolické, se mi stále více jevilo jako skandál, a to ani ne pro rozdílnost pojetí, ale pro zarputilost, s jakou všechna jiná pojetí byla každou stranou zavržována a neurvale pronásledována. Od konce padesátých let jsem začal zjišťovat, že skutečná hranice rozdělení mezi křesťany nesouhlasí s rozdílem konfesí, ale že vede napříč konfesemi, a bohužel také a vlastně hlavně napříč vědomím a životem jednotlivců. Má zkušenost mi říkala, že si s některými katolíky rozumím lépe a víc do hloubky než s některými evangelíky. To mne inspirovalo k sledování myšlenky, že pro skutečnou víru je základně důležité něco jiného než slovní vyjádření, tj. než dogmatické formule, které si ostatně může osvojit každý i bez víry. Začal jsem zkoumat, jak by bylo možné myšlenkovou prací vyhledat a vyjasnit toto důležitější, aniž by to muselo vést k podcenění přesného theologického, dogmatického myšlení (neboť co není primární a fundamentální, nemusí ještě být zbytečné).

Tak jsem dospěl k dalšímu v dosavadních dějinách významnému rozporu, který ovšem nemusí nutně být i nadále rozporem, ba z kterého by dokonce měla být každá rozpornost pozorně a pečlivě odklizená a odstraňována. Jde spíše jen o přesné rozlišování mezi skutečnou, živou vírou, na které všechno závisí, a mezi jejím vyslovením, výkladem, závislým vždycky taky na okolnostech, na době, na způsobu myšlení, na jazyce atd. , a ovšem i na připravenosti, způsobilosti toho, kdo se o takové vyjádření a o takový výklad pokouší. Byl jsem rád, když jsem se v literatuře setkal také s theology, kteří svou vlastní disciplínu chápali jako reflexi víry, a začal jsem sám toho termínu užívat. Odtud také pochází otázka, zda je možná filosofická reflexe víry vedle reflexe theologické. To ovšem zase záleží na tom, jak pochopíme vztah mezi filosofií a theologií. Problémem se tak stává nejen pojetí víry, ale také pojetí filosofie a pojetí theologie. Od té doby, co theologie přestala být filosofickou disciplínou (jak tomu bylo u Aristotela), a od té doby, co filosofie už nemůže být chápána jako vysoko sice postavená, ale přece jenom ve vztahu k theologii disciplína služebná (jako tomu bylo ve středověku a dodnes je třeba v tomismu), stává se také vztah těchto dvou disciplín velkým problémem. Už dávno je pryč doba, kdy se filosof mohl holedbat svým nezájmem a dokonce zavrhováním theologické literatury. Filosofie se v posledních dobách musela od theologie mnohému přiučit, i když to pak musela nějak upravit a přizpůsobit svým potřebám (tak tomu bylo třeba s hermeneutikou). Myšlenka filosofické reflexe víry je tedy nanejvýš legitimní záležitostí, i když konstrukce jakési „filosofické víry“ asi není tou nejlepší perspektivou (protože pokus „založit“ víru filosoficky není o nic lepší než pokusy „založit“ ji theologicky, dogmaticky).

Sebrané texty, pocházející z doby o dost delší, než třetina století, nemohou nikterak předstírat, že uvedené problémy vyřešily. Nepředstavují však jen vedlejší produkty jednoho života, poznamenaného

¹ Viz G. Ebeling, *Co znamená věřit?*, in: *Křesťanství dnes*, uspoř. J. Němec, Praha 1969, str. 11.

² Viz G. Picht, *Glauben und Wissen*, Stuttgart 1991, str. 27.

filosofováním, jak alespoň doufám. Skutečná filosofie totiž nemůže být nikdy uložena do textů, jak věděl již Platón, ale zůstává vždy za nimi a otvírá se pouze těm, kdo jsou připraveni jít svou vlastní cestou. Ta však nikdy nemůže začínat na zelené louce, a nikdy se neobejde bez navazování na mnohé z toho, co už bylo vykonáno. Ve filosofii jsou však nejdůležitější otevřené a zejména aktuální, žhavé problémy (a smysl pro ně). Dokončená řešení jsou jen suché kosti; jsou dobrá jen pro trénink našich dovedností je znovu obdařit masem, a snad je i oživit. To musíme dělat zejména v případech, kdy šlo o zvláště důležité omyly. Jinak totiž zůstáváme v nebezpečí, že se jich budeme zbytečně dopouštět znovu.